

Tvisten har rört frågan om en specialistklinik inom bl.a. plastikkirurgi har brutit mot lagen (2021:890) om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden (visselblåsarlagen) och därför är skadeståndsskyldig.

En anställd plastikkirurg har skriftligen och muntligen rapporterat internt om avvikelser i klinikens verksamhet, bl.a. avseende en narkosläkare som arbetade på kliniken. Rapporteringen skedde före ikraftträdandet av visselblåsarlagen. Parterna har tvistat om den rapporterade informationen avsåg missförhållanden samt om det fanns ett allmänintresse av att informationen kom fram. Parterna har vidare tvistat om bolaget har försökt att hindra rapportering samt om den rapporterade personen utsatts för repressalier till följd av rapporteringen samt om bolaget har brutit mot rapporteringsskyldighet enligt visselblåsarlagen.

Arbetsdomstolen har konstaterat att det är klaganden som har bevisbördan för att rapportering av missförhållanden av allmänintresse i enlighet med visselblåsarlagen har förekommit. Arbetsdomstolen har inte funnit styrkt att de avvikelser som rapporterats är sådana missförhållanden av allmänintresse som omfattas av visselblåsarlagens bestämmelser. Bolagets eventuella försök att hindra dessa rapporteringar omfattas därför inte heller av lagens tillämpningsområde. Eftersom Arbetsdomstolen har funnit att visselblåsarlagens bestämmelser inte är tillämpliga har klagandens talan inte kunnat bifallas och tingsrättens domslut, enligt vilken klagandens talan avslogs, ska därför stå fast.

KLAGANDE**AL**

Ombud: chefsjuristen Jessica Berlin och förbundsjuristen Ulrika Nyh,
Sveriges läkarförbund, Box 5610, 114 86 Stockholm

MOTPART

Art Clinic AB, 556572-7418, Box 6401, 113 82 Stockholm

Ombud: advokaterna Johan Thörn och Johan Sundberg, Edplaw
Advokatbyrå KB, Box 3359, 103 67 Stockholm

SAKEN

skadestånd för brott mot visselblåsarlagen

ÖVERKLAGAD DOM

Uppsala tingsrätts dom den 15 november 2023 i mål nr T 7652-22

Tingsrättens dom, se bilaga.

Bakgrund

Art Clinic AB (Art Clinic) driver specialistkliniker inom bl.a. plastikkirurgi. AL arbetade som plastikkirurg vid Art Clinics klinik i Uppsala från 2015 till 2022. I mars 2020 anställdes en ny narkosläkare på kliniken. På kliniken fanns bara en narkosläkare. Narkosläkaren var ansvarig för att söva samtliga patienter som opererades under narkos i någon av klinikens två operations-salar.

Under 2020 och 2021 rapporterade AL ett antal incidenter i verksamheten i Art Clinics avvikelserapporteringssystem och i e-post. Narkosläkaren var involverad i vissa av dessa.

Den 27 januari 2022 uppstod en akut konfliktsituation mellan AL och narkosläkaren. I anslutning därtill beslutade Art Clinic att AL skulle arbetsbefrias under några dagar och att hon under en period enbart skulle arbeta i Art Clinics mottagningsverksamhet. Information om besluten skickades med e-post till övriga medarbetare på kliniken.

Den 11 februari 2022 blev AL sjukskriven till följd av en akut stressreaktion. AL:s anställning hos Art Clinic upphörde den 12 oktober 2022, enligt en överenskommelse mellan parterna.

AL yrkade i tingsrätten allmänt skadestånd för brott mot visselblåsarlagen. Tingsrätten avslog hennes yrkande.

Yrkanden m.m.

AL har yrkat att Arbetsdomstolen, med ändring av tingsrätten dom, ska bifalla hennes i tingsrätten förda talan. Hon har vidare yrkat att Arbetsdomstolen ska befria henne från skyldigheten att ersätta Art Clinic för rättegångskostnader i tingsrätten och förplikta Art Clinic att ersätta hennes rättegångskostnader där.

Art Clinic har motsatt sig ändring av tingsrättens dom.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Arbetsdomstolen.

Målet har avgjorts efter huvudförhandling. Parterna har åberopat samma bevisning som i tingsrätten. Arbetsdomstolen har tagit del av den muntliga bevisningen genom uppspelning av tingsrättens ljud- och bildupptagningar.

Parternas talan

Parterna har till stöd för sin talan åberopat samma grunder och utvecklat talan på i huvudsak samma sätt som i tingsrätten. Parternas grunder kan sammanfattas enligt följande.

AL:s grunder

AL har i enlighet med lagen (2021:890) om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden (visselblåsarlagen) rapporterat internt om missförhållanden som uppkommit i arbetsrelaterade sammanhang i Art Clinics verksamhet. Rapporteringen har avsett en serie händelser som inneburit bestående missförhållanden och som riskerat att utgöra fara för patienters liv och hälsa. Det har därför funnits ett allmänintresse av att missförhållandena kommer fram.

Art Clinic har försökt hindra AL från att rapportera avvikelser internt genom att lämna begränsande instruktioner för vilka uppgifter som var tillåtna att ta upp i verksamhetens avvikelserapportering.

Art Clinic har utsatt AL för repressalier på grund av att hon vid ett flertal tillfällen och under lång tid har larmat om missförhållanden av allmänintresse i Art Clinics verksamhet. Art Clinic har stängt av och omplacerat henne från arbetet som kirurg. Dessa åtgärder har Art Clinic vidtagit mot AL i hennes egenskap av rapporterande person och hon har lidit ekonomisk skada av besluten.

Art Clinic har även brutit mot sin rapporteringsskyldighet gentemot AL, genom att inte utreda hennes interna larm och genom att inte återkoppla vilka åtgärder som vidtagits för att förhindra fortsatta missförhållanden.

Eftersom Art Clinic därmed har brutit mot visselblåsarlagen, ska bolaget betala skadestånd till AL för den kränkning som överträdelserna innebar.

Art Clinics grunder

AL har rapporterat avvikelser i enlighet med reglerna i patientsäkerhetslagen. De rapporterade avvikelserna utgör inte sådana missförhållanden av allmänintresse som omfattas av visselblåsarlagen.

Om AL har rapporterat om missförhållanden av allmänintresse som omfattas av visselblåsarlagen, har Art Clinic varken utsatt AL för hindrande åtgärder eller repressalier i strid med visselblåsarlagen.

Art Clinic har inte förbjudit AL att rapportera avvikelser. Art Clinics beslut, att arbetsbefria AL under några dagar och att hon under en period inte skulle operera utan enbart arbeta i klinikens mottagningsverksamhet, har inte utgjort repressalier. Besluten har inte haft till syfte att bestraffa AL, och hon har inte lidit någon ekonomisk skada på grund av besluten. Besluten saknar dessutom samband med AL:s rapportering. Art Clinic fattade besluten till följd av den akuta konfliktsituation som i januari 2022 hade uppstått mellan AL och narkosläkaren.

Art Clinic har därför inte brutit mot visselblåsarlagen, och något skadestånd ska inte betalas till AL. Om Arbetsdomstolen skulle komma fram till att Art Clinic har ådragit sig skadeståndsskyldighet, ska skadeståndet jämkas till noll eller till ett lägre belopp som Arbetsdomstolen finner skäligt eftersom AL har bidragit till den uppkomna situationen.

Twisten

Twisten gäller frågan om Art Clinic brutit mot visselblåsarlagen och därför är skadeståndsskyldig mot AL.

Frågor i Arbetsdomstolen

Den första fråga Arbetsdomstolen har att ta ställning till är vilken visselblåsarlag som ska tillämpas. Om 2021 års visselblåsarlag är tillämplig, har Arbetsdomstolen att pröva frågan om AL har rapporterat om missförhållanden av allmänintresse i enlighet med visselblåsarlagens bestämmelser. Om svaret på den frågan är nej, ska AL:s talan ogillas. Om svaret på den frågan är ja, ska Arbetsdomstolen ta ställning till frågan om Art Clinic till följd av rapporteringen har utsatt AL för försök till hindrande åtgärder eller repressalier i strid mot visselblåsarlagen. Om svaret på den frågan är nej,

ska AL:s talan ogillas. Om svaret på den frågan är ja, ska Arbetsdomstolen ta ställning till vilket belopp Art Clinic ska betala i skadestånd till AL.

Domskäl

Vilken visselblåsarlag ska tillämpas?

Visselblåsarlagen trädde i kraft den 17 december 2021. Vid samma tidpunkt upphävdes lagen (2016:749) om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden (den äldre visselblåsarlagen). Av övergångsbestämmelserna till visselblåsarlagen framgår att den upphävda lagen fortfarande gäller i fråga om repressalier som har vidtagits före ikraftträdandet. Av visselblåsarlagens förarbeten, prop. 2020/21:193 s. 239, framgår att visselblåsarlagen torde kunna tillämpas vid repressalier som vidtagits efter lagens ikraftträdande, även om den rapporterade personen slog larm före ikraftträdandet.

AL har gjort gällande att Art Clinic i februari 2022 vidtog åtgärder som utgjorde repressalier till följd av hennes rapportering av missförhållanden av allmänintresse under 2020–2021. Eftersom de åtgärder som AL påstår utgjorde repressalier vidtogs efter visselblåsarlagens ikraftträdande, finner Arbetsdomstolen, liksom tingsrätten, att visselblåsarlagen är tillämplig i målet.

Har AL rapporterat om missförhållanden av allmänintresse i enlighet med visselblåsarlagens bestämmelser?

Parternas ståndpunkter

AL har anfört att hon, i enlighet med bestämmelserna i visselblåsarlagen, i Art Clinics avvikelserrapporteringssystem den 10 mars 2020–21 oktober 2021 i 71 avvikelserrapporter samt i en e-post den 21 april 2020 rapporterade om missförhållanden i Art Clinics verksamhet. Missförhållandena bestod i att klinikens narkosläkare utförde sitt arbete oskickligt och att det föranledde samarbets- och kommunikationsproblem. Både narkosläkarens

oskicklighet och samarbets- och kommunikationsproblemen riskerade att påverka patientsäkerheten. AL har anfört att narkosläkaren var involverad i 20 av de 71 avvikelserapporterna och i den händelse hon rapporterade om per e-post. AL rapporterade även avvikelser muntligt sedan hon blivit tillsagd att inte använda avvikelserapporteringssystemet, om det av rapporten gick att identifiera en person. Trots alla avvikelserapporter gjorde ledningen för Art Clinic inget för att förbättra situationen. De rapporterade missförhållandena riskerade att utgöra fara för patienters liv och hälsa. Det fanns därför ett allmänintresse av att missförhållandena kom fram.

Art Clinic har påstått att de avvikelser AL rapporterade inte är sådana missförhållanden av allmänintresse som omfattas av visselblåsarlagen. De 71 avvikelserapporter som AL lämnade gjordes enligt reglerna i patientsäkerhetslagen och i enlighet med klinikens rutiner för sådan avvikelserapportering. En sådan avvikelserapportering omfattar alla avvikelser från det normala och har därför ett annat syfte än en rapport enligt visselblåsarlagen. Inte någon av de avvikelser som AL rapporterade innebar risk för patientsäkerheten. Att vissa avvikelser avser händelser där narkosläkaren var inblandad behöver inte innebära att narkosläkaren var ansvarig för det inträffade. Narkosläkaren upplevde att AL hela tiden hackade på honom. Klinikens övriga läkare hade inga synpunkter på narkosläkarens skicklighet eller problem att arbeta med honom. Däremot fanns det samarbetsproblem och en personkonflikt mellan AL och narkosläkaren.

Bestämmelser i visselblåsarlagen relevanta för Arbetsdomstolens prövning

Av 1 kap. 2 § visselblåsarlagen framgår att lagen gäller vid rapportering i ett arbetsrelaterat sammanhang av information om missförhållanden som det finns ett allmänintresse av att det kommer fram.

En rapporterende person är enligt 1 kap. 8 § visselblåsarlagen en person, t.ex. en arbetstagare, som i ett arbetsrelaterat sammanhang får del av eller inhämtar information om missförhållanden och muntlig eller skriftligt

lämnar information om missförhållandena genom intern eller extern rapportering eller genom offentliggörande.

De missförhållanden som omfattas av visselblåsarlagen är sådana som består i både handlanden och underlåtenheter, oavsett om det rör ett uppsåtligt eller oaktsamt agerande eller om missförhållanden har sin grund i omständigheter som ingen särskild person kan lastas för, dvs. olyckshändelser. Ett försök att dölja missförhållanden kan i sig utgöra ett handlande som omfattas. Missförhållanden som det finns ett allmänintresse av att de kommer fram omfattas. Det torde normalt inte förekomma att det finns ett allmänintresse av att missförhållanden kommer fram utan att förhållandena är allvarliga (prop. 2020/21:193 s. 267).

Den äldre visselblåsarlagen skyddade arbetstagare och inhyrd personal vid larm om allvarliga missförhållanden i arbetsgivarens verksamhet. Uttrycket allvarliga missförhållanden har i visselblåsarlagen ersatts av en regel, som innebär att skyddet gäller vid missförhållanden som det finns ett allmänintresse av att de kommer fram. Den ändrade ordalydelsen är inte avsedd att innebära någon påtaglig materiell ändring av rättsläget (a. prop. s. 40).

För att det ska finnas ett allmänintresse krävs att missförhållandena angår en krets av personer som kan betecknas som allmänheten. Lagen är således normalt inte tillämplig när det gäller rapportering av sådant som endast rör den rapporterande personens egna arbets- eller anställningsförhållanden (a. prop. s. 267).

Rapporter om personliga missförhållanden som uteslutande påverkar den rapporterande personen, dvs. klagomål avseende konflikter mellan den rapporterande personen och en annan arbetstagare kan slussas vidare till andra förfaranden. Det finns även en ordning för att hantera och ta hand om eventuella missförhållanden av arbetsmiljökaraktär. Rapportering som enbart rör den rapporterande personens egna arbets- och anställningsförhållanden är i regel inte av allmänintresse (a. prop. s. 41).

Det krävs också att allmänheten har ett legitimt intresse av att missförhållanden kommer fram. Allmän nyfikenhet är inte ett sådant intresse. Den omständigheten att en verksamhet rent allmänt tilldrar sig allmänhetens intresse, innebär inte att missförhållanden i verksamheten regelmässigt ska anses vara av allmänintresse. Däremot finns som regel ett legitimt intresse av att missförhållanden som påverkar allmänheten negativt kommer fram och därmed kan avhjälpas. Allmänheten har således ett intresse av att missförhållandena kommer verksamhetsutövaren eller en myndighet till del, eftersom verksamhetsutövaren eller myndigheten kan vidta åtgärder för att komma till rätta med missförhållandena. Allmänheten kan också ha ett legitimt intresse av att bli upplyst om missförhållanden för att kunna vidta åtgärder för att skydda sig. Ju mer frekventa och systematiska missförhållandena är, desto större är samhällsintresset av att missförhållanden avhjälpas eller avbryts (a. prop. s. 267).

Hur en verksamhet finansieras bör kunna tillmätas betydelse vid bedömningen av om det finns ett allmänintresse av att uppgifter om ett missförhållande kommer fram. Allmänheten får anses ha ett större intresse av att allmänna medel används ansvarsfullt än att privata medel gör det (a. prop. s. 43).

Om den som anser sig ha blivit hindrad att rapportera, utsatt för försök att hindra rapportering eller utsatt för repressalier i strid med visselblåsarlagen visar omständigheter som ger anledning att anta att så är fallet, är det enligt 3 kap. 5 § visselblåsarlagen svaranden som ska visa att sådana åtgärder inte har vidtagits. Regeln är en s.k. presumptionsregel som innebär att käranden ska visa omständigheter som ger anledning att anta att de förbjudna åtgärderna har förekommit. Det kan t.ex. vara att en arbetsgivare vidtagit en omplacering av en arbetstagare efter en rapportering. Om arbetstagaren lyckas styrka dessa omständigheter, skapas en presumtion för att det finns ett orsakssamband mellan omplaceringen och rapporteringen, dvs. att repressalier har vidtagits i strid med lagen. För att undgå skyldighet att t.ex. betala skadestånd måste svaranden motbevisa presumptionen, t.ex. genom att visa omständigheter som ger stöd för att omplaceringen helt och hållet har

haft andra orsaker än den vidtagna rapporteringen. Bevisregeln avviker språkligt något från visselblåsardirektivet. Den språkliga skillnaden är dock inte avsedd att medföra någon skillnad i sak. EU-domstolens praxis i diskrimineringsmål kan utgöra stöd vid tillämpningen av bestämmelsen (a. prop. s. 282).

Utredningen

AL har bekräftat de sakframställningsvis framförda uppgifterna och därutöver uppgett bl.a. följande. Hon ville förbättra arbetsplatsen inifrån. Hon rapporterade därför endast internt. Hon påtalade i sina avvikelserapporter patientrisker. Avvikelse kan vara både högt och lågt, men många små avvikelser som upprepas bildar ett mönster. Narkosläkaren var okunnig och oskicklig. Han kunde inte hantera utrustningen, var inte van att söva med gas, och lämnade inte information som hon som operatör behövde. Kommunikationsproblem i en operationssal kan vara patientfarligt. Enligt hennes uppfattning var narkosläkaren fel person på fel plats.

Av den lista på avvikelser som AL rapporterade och som givits in i målet framgår att det är fråga om rapporterade avvikelser av varierande slag. Avvikelseerna omfattar t.ex. att ett telefonsamtal brutits under telefontid, att en patient bokats om på grund av covid, att det 15 minuter in i en operation upptäcks att en apparat inte är korrekt kopplad, att en gomskada som uppstått under operation upptäcks några dagar senare, att intubationsproblem uppstått vid sövning och att narkosläkaren lämnade kliniken en kort tid efter avslutad operation utan att förvissa sig om att alla patienter mår bra. Några avvikelserapporter rörde bristande kommunikation i operationssalen.

Av e-postmeddelandet den 21 april 2020 framgår att AL påtalade att det varit allvarliga problem vid två tillfällen under sövning. Hon undrade om problemen kunde bero på förändringar i narkosrutinerna, när patienterna sövts med gas, och ansåg att det verkade finnas problem med logistiken samt med att narkospersonalen var ovan.

Anestesiologen TK har uppgett att han bedömde att ALs rapporteringar var befogade och att förtroende och kommunikation måste finnas mellan operatör och anestesilog. Även narkossjuksköterskan MP har uppgett att det fanns fog för AL:s avvikelserapportering och han har även uttryckt kritik mot narkosläkarens arbetssätt och kommunikation.

Legitimerade läkaren och f.d. medicinalrådet TM har hörts som sakkunnigt vittne i målet. Han har även yttrat sig skriftligt över listan med AL:s avvikelserapporter. Av hans yttrande framgår bl.a. följande. Enligt patientsäkerhetslagen definieras patientsäkerhet som skydd mot vårdskada. En patient ska inte skadas i samband med hälso- och sjukvårdande åtgärder. Patienten ska inte heller komma till skada på grund av att vården inte genomför de åtgärder som behövs med hänsyn till patientens tillstånd. En vårdskada är lidande, kroppslig eller psykisk skada eller sjukdom samt dödsfall som hade kunnat undvikas om adekvata åtgärder hade vidtagits vid patientens kontakt med hälso- och sjukvården. En vårdskada räknas som allvarlig om den är bestående och inte ringa, har lett till att patienten avlidit eller fått ett väsentligt ökat vårdbehov. Vid granskning av AL:s 22 avvikelserapporter som har samband med anestesiverksamheten värderade han allvarlighetsgraden, risken för patientskada, från 1–5, där 1 är minimal risk och 5 mycket stor risk. Han värderade en avvikelse till nivå 2, fem avvikelser till nivå 3 och en avvikelse till nivå 4. Dessutom hade ett antal avvikelser sin grund i bristande kommunikation mellan anestesiläkare, anestesipersonal och plastikkirurg. Dålig kommunikation, otillräcklig informationsöverföring, medför stor risk för bristande omhändertagande av patienten. Det finns inga uppgifter om hur de anmälda händelserna hanterades av vårdgivaren. Bland de anmälda avvikelserna fanns flera händelser som förtjänat att utredas för att kartlägga orsakerna och analysera förslag till förbättrade rutiner. Under rubriken sammanfattande bedömning i det skriftliga yttrandet anges bl.a. följande. Bedömningen grundar sig helt på uppgifter om avvikelser som AL anmält. De avvikelser som rör den plastikkirurgiska verksamheten, har med något undantag inte medfört någon eller endast ringa risk för patientskada. De avvikelser som har samband med

den anesthesiologiska verksamheten är av mer allvarlig natur. Såvitt kan bedömas av de tillgängliga kortfattade anteckningarna talar flera av avvikelserna för bristande kvalitet i anestesiverksamheten gränsande till oskicklighet. Framför allt framgår allvarliga brister i kommunikationen mellan kirurgverksamheten och anestesiverksamheten, vilka lett till flera stora risker för patientskada.

Även överläkaren och docenten i anesthesi och intensivvård JA har hörts som sakkunnigt vittne. Hon har också yttrat sig skriftligt. Av yttrandet framgår bl.a. följande. Hon har tagit del av 22 avvikelser som har samband med anestesiverksamheten och den plastikkirurgiska verksamheten. Hennes bedömning är att den största patientsäkerhetsrisken, eller risken för patientskada, är att operatör och anesthesiolog har bristfällig kommunikation. Det är svårt att till fullo bedöma risken för patientsäkerheten och undvikbara vårdskador utan att veta hur narkosläkaren har uppfattat de olika situationerna i avvikelserna. Få av avvikelserna är av sådan art att hon bedömer dem som patientsäkerhetsrisker. I sitt förhör har hon anfört att hon ser en arbetsplats där kommunikationen fungerar dåligt, men att kliniken har haft kontroll på verksamheten.

Verksamhetschefen ME, som varit både AL:s och narkosläkarens chef, har uppgett bl.a. följande. Hon har inte haft några problem med narkosläkarens arbete. Däremot fanns det konflikter och arbetsmiljöproblem på arbetsplatsen. AL, en narkossjuksköterska och narkosläkaren var inblandade och flera andra medarbetare påverkades av konflikten. Med anledning härav genomfördes en planeringsdag med fokus på arbetsmiljö hösten 2021. Problemen i arbetsmiljön hänfördes i huvudsak till AL, narkossjuksköterskan och narkosläkaren. AL var missnöjd med narkosläkaren och han kände sig påhoppad av henne. Narkosläkaren sade sedermera upp sin anställning, eftersom han hade fått nog.

Även vårdenhetschefen och sjuksköterskan AE har uppgett att det fanns personkonflikter på kliniken. Hon har vidare uppgett bl.a. följande. Det var AL, en narkossjuksköterska och narkosläkaren som hade problem med

varandra. AL berättade för henne om olika missförhållanden som gällde narkosläkaren, medan narkosläkaren uppgav att han kände sig nedtryckt av AL. Även andra medarbetare kände sig påhoppade.

Anestesi- och intensivvårdsläkaren och sedan hösten 2021 chefsläkaren på kliniken, BA, har uppgett bl.a. följande. Han hade arbetat med narkosläkaren på en tidigare arbetsplats. Enligt hans uppfattning har narkosläkaren god medicinsk kunskap och var väl fungerande. Han har ingenting att kritisera narkosläkaren för. De gick tillsammans igenom olika rutiner i samband med att narkosläkaren började på kliniken. Det fanns ingenting anmärkningsvärt där. AL tyckte att narkosläkaren var medicinskt inkompetent. Han delade inte den uppfattningen. Narkosläkaren gjorde ibland saker på annat sätt, men det påverkade inte patientsäkerheten. Narkosläkaren kände sig övervakad av AL och fick ingen arbetsro. Narkosläkaren blev därför mer och mer osäker i sin yrkesroll, och det kunde påverka patientsäkerheten. Narkosläkaren valde att avsluta sin anställning, eftersom han kände sig påpassad och inte längre kände någon arbetsglädje. Han har gått igenom listan med AL:s samtliga avvikelserapporter och endast funnit en avvikelse som var allvarlig. Många av avvikelserna är inte avvikelser i egentlig mening, utan mer uttryck för missnöje. Att narkosläkaren uppvisade ett mönster av att lämna kliniken för tidigt var inte bra. Det är narkosläkaren som ska försäkra sig om att patienterna mår bra innan ett arbetspass avslutas.

UL, verksamhetschef i Göteborg och HR-ansvarig hos Art Clinic, har uppgett bl.a. följande. Verksamheten i Uppsala hade arbetsmiljöproblem. AL och narkosläkaren gick inte ihop, men även en av narkossjuksköterskorna var en del av konflikten. Det var AL och narkossjuksköterskan mot narkosläkaren. AL rapporterade många avvikelser gällande narkosläkaren. Enligt henne var allt narkosläkaren gjorde fel. Det var en personlig problematik mellan AL och narkosläkaren. Det var bara AL som tyckte att det var problem med narkosläkaren. De andra kirurgerna hade inga problem att arbeta med narkosläkaren. Art Clinic tog in en extern part

för att komma till rätta med konflikten och det bestämdes också att AL skulle tala med AE i stället för att gå till narkosläkaren med sitt missnöje.

Plastikkirurgen ALi har uppgett bl.a. följande. Han hade förtroende för narkosläkaren och inga problem att arbeta tillsammans med honom. Narkosläkaren skulle vara välkommen tillbaka på kliniken, och har också varit tillbaka och arbetat under vissa perioder. Han skulle inte ha några problem med att själv bli sövd av narkosläkaren. Han hade inte några kommunikationsproblem med narkosläkaren. Narkosläkare har olika personligheter. Narkosläkaren och den tidigare narkosläkaren gjorde inte saker på samma sätt.

Plastikkirurgen RG har uppgett bl.a. följande. Hon arbetade med narkosläkaren och upplevde inte några problem eller brister i kommunikationen med honom. AL och narkosläkaren kom däremot inte överens. De hade många meningsskiljaktigheter.

Av en extern analys gjord av Arendra Analys framgår under rubriken upplevt nuläge bl.a. följande. Alla är väl medvetna om de konflikter som pågår och som pågått länge. Upplevelsen av att inget händer är genomgående. Jag håller mig undan för att inte bli utsatt. Cheferna måste se konsekvenserna av att agera bakom stängda dörrar där de anställda får gå in och prata av sig.

Arbetsdomstolen gör följande bedömning

Av utredningen i målet framgår att AL var anställd hos Art Clinic och att hon i ett arbetsrelaterat sammanhang fick del av och inhämtade information som hon både skriftligt och muntligt rapporterade om enligt ett internt rapporteringsförfarande. Rapporteringen skedde innan visselblåsarlagen hade trätt i kraft och det fanns därmed inte några sådana interna rapporteringskanaler som avses i 5 kap. visselblåsarlagen. För att AL:s rapportering ska omfattas av visselblåsarlagens bestämmelser krävs därutöver att den rapporterade informationen avsåg missförhållanden och att det fanns ett allmänintresse av att information om dessa missförhållanden kom fram.

Det är AL som har bevisbördan för att rapportering av missförhållanden av allmänintresse i enlighet med visselblåsarlagen har förekommit. Beviskravet kan inte sättas lägre än vad som normalt gäller i tvistemål, dvs. den part som har bevisbördan för ett påstått sakförhållande ska prestera full bevisning om detta. Det brukar uttryckas så att sakförhållandet ska vara styrkt. Den bevislättnad som arbetstagaren har enligt 3 kap. 5 § visselblåsarlagen gäller först om arbetstagaren lyckas styrka att den har blivit hindrad att rapportera, utsatt för försök att hindra rapportering eller utsatt för repressalier i strid med lagen.

AL har påstått att hon i en serie av avvikelserapporter har rapporterat om bestående missförhållanden som riskerade att utgöra fara för patienters liv och hälsa. Missförhållandena bestod i att klinikens narkosläkare utförde sitt arbete oskickligt och att oskickligheten föranledde samarbets- och kommunikationsproblem, vilket påverkade patientsäkerheten. Det fanns ett allmänintresse av att dessa missförhållanden kom fram.

AL har bevisbördan för sina påståenden. Av utredningen framgår att AL är en erfaren och skicklig kirurg och att hon hade ett gott samarbete med de personer som har hörts i målet. Hennes påstående om bestående missförhållanden, som riskerade att utgöra fara för patienters liv och hälsa i Art Clinics verksamhet, får ett visst stöd av den lista med avvikelserapporter som har återopats och av de uppgifter som TK och MP lämnat. Det saknas skäl att ifrågasätta de uppgifter som AL har lämnat i avvikelserapporterna. Rapporterna är dock kortfattade och AL har inte närmare utvecklat de händelser som redogjorts för i avvikelserapporterna. Avvikelserapporterna speglar dessutom endast AL:s syn på händelserna.

Även TM:s yttrande ger visst stöd för att det fanns brister i Art Clinics anestesiverksamhet. Han lyfter framför allt fram att det är de allvarliga brister i kommunikationen mellan kirurgverksamheten och anestesiverksamheten som lett till flera stora risker för patientskada. TM:s yttrande bygger på att han tagit del av AL:s lista med avvikelserapporter. Det framgår av yttrandet att han inte har tagit del av några uppgifter om hur de anmälda

avvikelserna har hanterats av vårdgivaren. Även JA:s yttrande har lämnats efter att hon tagit del av AL:s lista på rapporterade avvikelser. JA gör bedömningen att den största patientsäkerhetsrisken eller risken för patient-skada är att operatör och anestesilog har bristfällig kommunikation. Hon har angett att det är svårt att till fullo bedöma risken för patientsäkerheten utan att veta hur narkosläkaren har uppfattat de olika situationerna i avvikelserna. Eftersom TM:s och JA:s yttranden endast är baserade på AL:s kortfattade lista med avvikelserapporter, får bevisvärdet av deras yttranden anses vara begränsat.

Art Clinic har anfört att de rapporterade avvikelserna inte utgjorde missförhållanden av allmänintresse och att inte någon av de avvikelser som AL rapporterade innebar risk för patientsäkerheten. Enligt Art Clinic var narkosläkaren inte oskicklig och han hade inga samarbetsproblem med klinikens övriga läkare.

Art Clinics uppfattning bekräftas av de uppgifter klinikens vittnen har lämnat. De läkare som har arbetat tillsammans med narkosläkaren har alla gett uttryck för uppfattningen att narkosläkaren är kompetent och att de inte upplevde några kommunikationsproblem. ALi har uppgett att han inte skulle ha några problem att själv bli sövd av narkosläkaren.

BA har vid sin genomgång av listan över AL:s rapporterade avvikelser funnit en allvarlig avvikelse och han har därutöver instämt i att det var olämpligt av narkosläkaren att lämna kliniken utan att först försäkra sig om att alla patienter mår bra. BA har lämnat förklaringar till hur och varför flera av de händelser som omfattas av AL:s rapportering har uppkommit, och givit uttryck för att flertalet av de rapporterade avvikelserna inte är avvikelser utan snarare uttryck för AL:s missnöje. Enligt hans uppfattning var narkosläkaren inte oskicklig och det förelåg inte några missförhållanden vid kliniken. Arbetsdomstolen finner inte skäl att tillmäta BA:s uppgifter ett lägre bevisvärde än de uppgifter AL lämnat.

Art Clinics vittnen har därutöver lyft fram att det fanns personkonflikter på kliniken som påverkade arbetsmiljön och har pekat ut AL, narkosläkaren och i viss mån även en narkossjuksköterska, som delaktiga i konflikterna. Även av Arendras analys av arbetsförhållandena på kliniken framgår den sedan länge pågående konflikten.

Art Clinics förhörspersoner är visserligen samtliga anställda på kliniken och kan åtminstone kortsiktigt ha intresse av att tona ner eventuella missförhållanden på kliniken. Långsiktigt kan det dock inte ligga i någons intresse att kliniken bedriver en verksamhet som inte är patientsäker. Förhörspersonerna har hörts under ed. Det finns ingen anledning att tro att de inte lämnat sanningsenliga uppgifter.

Genom den förebringade bevisningen finner Arbetsdomstolen inte styrkt att Art Clinics narkosläkare var okunnig eller oskicklig på ett sätt som påverkade patientsäkerheten. Att enstaka händelser, i en verksamhet av förevarande slag, varit allvarliga medför inte att det förelegat missförhållande av allmänintresse vid kliniken.

Ett antal av de rapporter om avvikelser som AL åberopat synes enligt Arbetsdomstolens mening bero på de samarbets- och kommunikationsproblem som förekom mellan AL och narkosläkaren. Rapportering med anledning av en konflikt mellan en rapporterande person och en annan arbetstagare på arbetsplatsen är vanligtvis inte av allmänintresse. Sådana arbetsmiljöproblem bör omhändertas på annat sätt.

Arbetsdomstolen finner sammanfattningsvis inte styrkt att de avvikelser som AL rapporterade om är sådana missförhållanden av allmänintresse som omfattas av visselblåsarlagens bestämmelser. Bolagets eventuella försök att hindra dessa rapporteringar omfattas därför inte heller av visselblåsarlagens bestämmelser. AL:s talan kan därför inte vinna bifall och tingsrättens domslut ska därmed stå fast.

Rättegångskostnaderna i Arbetsdomstolen

AL har förlorat även i Arbetsdomstolen och ska därför ersätta Art Clinics rättegångskostnader. Art Clinic har yrkat ersättning med 339 970 kr, exklusive mervärdesskatt, avseende ombudsarvode. AL har överlåtit åt Arbetsdomstolen att bedöma skäligheten i yrkat belopp. Yrkad ersättning är skälig.

Domslut

1. Arbetsdomstolen fastställer tingsrättens domslut.
2. AL ska ersätta Art Clinic AB för dess rättegångskostnad i Arbetsdomstolen med 339 970 kr avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess full betalning sker.

Ledamöter: Catharina Nordlander, Peter Syrén, Kurt Eriksson, Anders Norberg, Göran Söderlöf, Elisabeth Haug (skiljaktig) och Cecilia Fahlberg Pihlgren (skiljaktig).

Rättssekreterare: Elin Kennedy

Domsbilagai mål nr B 110/23**Ledamöterna Elisabeth Haugs och Cecilia Fahlberg Pihlgrens
skiljaktiga mening**

Vi är skiljaktiga i frågan om AL har rapporterat om missförhållanden av allmänintresse i Art Clinics verksamhet.

Enligt vår uppfattning har AL i Art Clinics avvikelserapporteringssystem mellan den 10 mars 2020 och 21 oktober 2021 samt i ett e-postmeddelande den 21 april, rapporterat om missförhållande i Art Clinics verksamhet. Missförhållandena bestod i att klinikens narkosläkare utförde sitt arbete oskickligt och att det föranledde samarbets- och kommunikationsproblem. Både narkosläkarens oskicklighet och samarbetsproblem riskerade att påverka patientsäkerheten.

En grundläggande förutsättning för lagens tillämpning är att det finns ett allmänintresse av att missförhållanden kommer fram. Det framgår av prop. 2020/21:193 s. 267 att det krävs att allmänheten har ett legitimt intresse av att rapporterade missförhållanden uppmärksammas. Vidare anges att det som regel finns ett legitimt intresse av att missförhållanden som påverkar allmänheten negativt kommer fram och därmed kan avhjälpas. Allmänheten kan också ha ett legitimt intresse av att upplysas om missförhållanden för att kunna vidta åtgärder för att skydda sig. Enligt vår bedömning fanns det ett starkt allmänintresse av att veta vilken kvalitet den aktuella verksamhet hade och hur patientsäkerheten säkerställdes. När det, som i detta fall, rör sig om en fråga om folkhälsa föreligger också ett allmänintresse eftersom rapporteringen anknyter till ett område som omfattas av visseblåsdirektivet, även om det inte rör sig om överträdelser av någon av de unionsrättsakter som anges i direktivet.

Skyddet enligt visselblåsarlagen gäller under förutsättning att den rapporterande personen vid tidpunkten för rapporteringen av missförhållandena hade skälig anledning att anta att informationen om missförhållandena var sann.

Det finns ingen anledning att ifrågasätta att AL vid tidpunkten för rapporteringen hade skälig anledning att anta att informationen var sann.

De avvikelser som AL rapporterade om var därmed sådana missförhållanden av allmänintresse som omfattas av visselblåsarlagens bestämmelser.

Överröstade i denna del är vi i övrigt ense med majoriteten.

UPPSALA TINGSRÄTT

DOM

2023-11-15

Meddelad i

Uppsala

Mål nr

T 7652-22

PARTER

Kärande

A.L.

Ombud: Förbundsjuristen Jessica Berlin

LO-TCO Rättsskydd AB

Box 1155

111 81 Stockholm

Svarande

Art Clinic AB, 556572-7418

Box 6401

113 82 Stockholm

Ombud: Advokaterna Johan Thörn och Johan

Sundberg Edplaw Advokatbyrå KB

Box 3359

103 67 Stockholm

DOMSLUT

1. Tingsrätten avslår A.L:s talan.
 2. A.L. ska ersätta Art Clinic AB för bolagets rättegångskostnader med 500 000 kr, allt avseende arvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom tills betalning sker.
-

BAKGRUND

A.L. anställdes som plastikkirurg vid Art Clinic AB ("Art Clinic") år 2015. Anställningen upphörde den 12 oktober 2022 efter att parterna nått en överenskommelse om det.

Under åren 2020–2021 sövdes A.L:s patienter vid operation av en narkosläkare som enligt A.L:s mening brast i sitt yrkesutövande. A.L. rapporterade därför avvikelser till Art Clinic via bolagets interna system. Avvikelse rapporterna ledde till att en konflikt uppstod mellan A.L. och narkosläkaren. Den 27 januari 2022 eskalerade konflikten mellan A.L. och narkosläkaren. Dagen därpå beslutade Art Clinic att arbetsbefria A.L. med bibehållen lön under fyra arbetsdagar. Därefter meddelade Art Clinic, den 2 februari 2022, att A.L. inte skulle operera utan endast utföra mottagningsarbete under två veckor.

Den 11 februari 2022 drabbades A.L. av en akut stressreaktion till följd av att hon upplevde sig ha blivit utsatt för repressalier. Hon blev sjukskriven på heltid och förblev sjukskriven till dess anställningen upphörde.

YRKANDEN OCH INSTÄLLNING

A.L. har yrkat att tingsrätten ska förplikta Art Clinic att till henne betala 100 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från dagen för delgivning av ansökan om stämning till dess betalning sker.

Art Clinic har motsatt sig A.L:s yrkanden. Inget belopp har vitsordats som skäligt i och för sig. Sättet att beräkna ränta har vitsordats.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader.

GRUNDER**A.L.**

Art Clinic har såsom verksamhetsutövare försökt hindra A.L. från att rapportera avvikelser internt som uppkommit i arbetsrelaterade sammanhang. Det har varit fråga om missförhållanden som riskerade att utgöra fara för patienters liv och hälsa. På grund av detta har det även funnits ett allmänintresse av att missförhållandena kommer fram.

A.L. har såsom rapporterande utsatts för repressalier genom att stängas av och omplaceras under viss tid från sitt arbete som kirurg vid Art Clinic. Åtgärderna har vidtagits efter att A.L. larmat internt om missförhållanden ett flertal gånger under förhållandevis lång tid.

Art Clinic har vidare brutit mot sin rapporteringsskyldighet gentemot A.L., dels genom att underlåta att utreda A.L:s interna larm, dels genom att underlåta att återkoppla vilka åtgärder som vidtagits för att förhindra att fara för patienters liv och hälsa uppstår i framtiden.

En verksamhetsutövare som bryter mot något av förbuden mot hindrande åtgärder eller repressalier enligt lagen (2021:890) om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden (visselblåsarlagen) ska betala skadestånd för den kränkning som överträdelsen innebär enligt 3 kap. 4 § samma lag.

Art Clinic

A.L. har inte rapporterat några missförhållanden av allmänintresse i den mening som avses i visselblåsarlagen. De avvikelser som A.L. rapporterat enligt Art Clinics rutiner och reglerna i patientsäkerhetslagen (2010:659) utgör inte sådana missförhållanden av allmänintresse som omfattas av visselblåsarlagen. Visselblåsarlagen är således inte tillämplig i detta fall.

Under alla förhållanden har Art Clinic inte utsatt A.L. för hindrande åtgärder eller repressalier i strid med visselblåsarlagen för att hon rapporterat avvikelser i enlighet med reglerna i patientsäkerhetslagen. Art Clinic har inte förbjudit A.L. att rapportera avvikelser till bolaget.

Vidare saknas ett orsakssamband mellan den påstådda rapporteringen av missförhållanden av allmänintresse och den omständigheten att Art Clinic med stöd av sin arbetsledningsrätt beslutade att tillfälligt arbetsbefria A.L. med bibehållen lön och anställningsförmåner under fyra arbetsdagar i februari 2022 och därefter – inom ramen för A.L:s arbetsplikt enligt hennes anställningsavtal – beslutade att omfördela A.L:s arbetsuppgifter till mottagningsarbete under två veckor i februari 2022. Skälet till att Art Clinic beslutade att tillfälligt arbetsbefria A.L. och därefter tillfälligt omfördela hennes arbetsuppgifter var att reda ut en akut konfliktsituation mellan A.L. och den narkosläkare som arbetade på kliniken. Arbetslednings-besluten vidtogs således inte på grund av den påstådda rapporteringen i sig, utan på grund av den akuta konfliktsituation som uppstått mellan A.L. och narkosläkaren.

Vidare bestrids det att Art Clinics arbetsledningsbeslut utgör repressalier i visselblåsarlagens mening. Åtgärderna har inte haft till syfte att bestraffa A.L. på något sätt och hon har inte lidit någon ekonomisk skada på grund av arbetsledningsbeslutet.

Det saknas därmed grund för kravet på skadestånd. Om tingsrätten i och för sig skulle konstatera att det föreligger grund för skadestånd i detta fall ska skadeståndet jämkas till noll eller till ett sådant lägre belopp som tingsrätten finner skäligt på grund av att A.L. själv har bidragit till den uppkomna situationen.

UTVECKLING AV TALAN**A.L.***Missförhållanden av allmänintresse*

De missförhållanden som A.L. rapporterade rörde brister inom Art Clinics verksamhet. Verksamheten finansierades till viss del med offentliga medel och bedrevs för den offentliga hälso- och sjukvårdens räkning. Bristerna innebar att Art Clinic avvek från gällande lagstiftning. Därigenom utsatte Art Clinic sina patienter för allvarliga risker, vilket enligt 4 kap. 9 § 2 p. visselblåsarlagen är ett sådant missförhållande som omfattas av lagen. Visselblåsarlagen är således tillämplig i detta fall.

Repressalier och hindrande

Efter en planeringsdag i oktober 2021, då A.L. var på tjänsteresa, beslutade Art Clinic att medarbetare inte längre fick rapportera avvikelser skriftligt, om det innebar att enskilda medarbetare kunde identifieras. I stället skulle avvikelser rapporteras muntligt till platschefen och endast till platschefen; medarbetarna uppmanades att inte prata om incidenter sinsemellan. A.L. informerades om den nya ordningen när hon återvände till arbetsplatsen efter sin tjänsteresa. Hon skickade kort därefter ett mejl till Art Clinics chefsläkare och före detta chefsläkare. I mejlet redogjorde hon för riskerna med ett sådant beslut.

Art Clinic har genom att förbjuda medarbetarna att skriva avvikelser som utpekar enskilda personer hindrat medarbetarna från att fullgöra sina skyldigheter enligt patientsäkerhetslagen. Bolaget har genom att inte utreda avvikelserna även brutit mot 3 kap. 3 § patientsäkerhetslagen. Genom att endast ta emot muntliga avvikelserapporter har Art Clinic dessutom brutit mot sin dokumentationsskyldighet enligt 7 kap. 1 § i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för ett systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9).

Det är naturligt att det saknas avvikelser efter den 21 oktober 2021, eftersom det var då Art Clinic förbjöd alla medarbetare att göra skriftliga avvikelser om enskilda medarbetare kunde identifieras.

Den 27 januari 2022 blev A.L. fysiskt hotad på arbetsplatsen av narkosläkaren. Skälet till konfrontationen var att han fått del av A.L:s muntliga rapporter om brister som var hänförliga till hans yrkesutövande, och som kunde innebära risk för patienters liv och hälsa.

A.L. fick efter konfrontationen beskedet att hon var arbetsbefriad den följande veckan, men Art Clinic uppgav att hon kunde få operera på måndagen om hon så önskade, eftersom en annan narkosläkare skulle vara i tjänst den dagen. I praktiken var A.L. avstängd under fyra arbetsdagar, men det beslut som kommunicerades till henne var att avstängningen gällde hela den följande veckan. Därefter fick hon besked om att hon enbart skulle få utföra mottagningsarbete under två veckor. Besluten om att hon var arbetsbefriad respektive att hon endast skulle få utföra mottagningsarbete kommunicerades till övriga på kliniken.

De åtgärder som vidtogs är sådana som typiskt sett används av arbetsgivare i bestraffningssyfte. Art Clinic har genom sina åtgärder ställt A.L. utanför arbetsplatsens gemenskap. Bolaget har vidare felaktigt pekat ut henne som att ha gett upphov till en ”konflikt” när hon attackerades av narkosläkaren.

Ekonomisk skada

Genom avstängningen och omplaceringen har bolaget skadat A.L. ekonomiskt. Under tiden för avstängningen och omplaceringen har hon inte kunnat tjäna in någon provision. Eftersom A.L. under de tre föregående åren kom upp i provisionsnivå saknas skäl att tro annat än att hon skulle ha gjort det även år 2022. Med hänsyn till att A.L. hade operationer inplanerade under de dagar hon inte var i tjänst innebar avstängningen att hon drabbades av en inkomstförlust.

I en plastikkirurgs arbetsuppgifter ingår, utöver att operera, konsultationer samt pre- och postoperativa bedömningar av patienter. Dessa arbetsuppgifter utförs på mottagning. Detta är arbetsuppgifter som utgör ett led i den kirurgiska verksamheten, men att omplacera en kirurg till att endast utföra mottagningsarbete är jämförbart med att sysselsätta en senior advokat med att enbart föra mötesanteckningar. Det är allmänt känt att en kirurg behöver operera för att bibehålla kompetens inom sitt specialistområde. Att förbjuda en kirurg att operera utgör en bestraffningsåtgärd och innebär att kirurgen går miste om provision, eftersom det är operationer – inte genomförda mottagningsbesök – som är provisionsgrundande.

Operationer bokas in löpande och det är inte möjligt att veta den 1 februari hur många operationer som kommer att ha genomförts den 28 februari. Operationskoordinatören räknar varje månad ut hur många operationsdagar som behövs för att kirurgerna ska nå upp till budget och bokar därefter in köande patienter samt patienter som har remitterats från regionerna. För att få provision på månadslönen krävdes att en kirurg genererade intäkter över 700 000 kr. De tre föregående åren hade A.L. i februari månad genererat intäkter om 850 714 kr (2019), 1 216 482 kr (2020) och 926 341 kr (2021). Det finns inga skäl att tro att februari 2022 skulle vara annorlunda.

A.L. har inte bidragit till den uppkomna situationen

A.L. har under lång tid, och på olika sätt, försökt få Art Clinic att åtgärda brister i verksamheten som inneburit risk för patientskada. Hon har dock av lojalitet till Art Clinic avstått från att kontakta exempelvis Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Hon har inte heller, efter intern rapportering, offentliggjort patientriskerna.

Skälet till att A.L. vänt sig till Art Clinic, i stället för att kontakta narkosläkaren direkt, är att det ankommer på bolaget att undersöka och åtgärda rapporterade brister. Art Clinic har sedan, efter att bolaget mottagit rapporterna, fört vidare innehållet i dem till narkosläkaren. Det är alltså Art Clinic, som genom att röja A.L:s identitet, har skapat en patientfarlig konfliktsituation mellan två läkare som utför arbetsuppgifter som direkt kan påverka om en patient överlever en operation.

Art Clinics påstående att A.L. vid tillfället vägrade arbeta med narkosläkaren kan inte anses vara annat än vilseledande. Efter att A.L. attackerats av narkosläkaren på kliniken den 27 januari 2022 pratade hon med platschefen. I samband med detta informerade platschefen henne att Art Clinic övervägde att ta in en annan narkosläkare de dagar som A.L. skulle operera. A.L. uppgav omedelbart att hon, om detta var något som senare skulle läggas henne till last, hellre ville fortsätta operera tillsammans med narkosläkaren och bita ihop till dess hans uppsägningstid gått ut.

Avstängningens längd och Art Clinics intressen

Beslutet om avstängning gällde den följande veckan, inte tisdagen den 1 februari 2022 till den 4 februari 2022 som Art Clinic gör gällande. A.L. informerades på fredagen den 28 januari 2022 att hon skulle vara arbetsbefriad den kommande veckan, men eftersom hon hade operationer inbokade på måndagen den 31 januari 2022 – och Art Clinic ville undvika att ställa in operationerna med så kort varsel – erbjöds hon att ändå utföra operationerna, vilken hon också gjorde.

De övriga kirurgerna är delägare i Art Clinic och har följaktligen ett direkt ekonomiskt intresse av att brister i verksamheten inte offentliggörs eller utreds externt. Även svarandesidan argumenterar för att de övriga kirurgerna hade starka ekonomiska incitament för att bestraffa A.L. i stället för narkosläkaren.

Att Art Clinics mejl gick ut till personalen efter A.L:s operationer på måndagen betyder inte att beslutet inte fattades redan på fredagen veckan innan och innebär inte heller att beslutet ursprungligen inte gällde hela den följande veckan.

Det kommunicerades initialt att tanken var att A.L. skulle få arbeta med en annan narkosläkare, men det kommunicerades också att Art Clinic inte hade lyckats hitta någon annan och att bolaget därför inte visste hur situationen skulle lösas. Att chefsläkaren B.A. skulle arbeta i Uppsala var en kortsiktig lösning till dess Art Clinic kunde rekrytera en ersättare till narkosläkaren, som hade sagt upp sig.

M.E. och A.L. pratade om detta den 15 februari 2022. Nästföljande dag uppgav M.E. att Art Clinic hoppades ha en plan för att lösa narkosen för A.L:s patienter innan vecka 9.

Den 24 februari 2022 meddelade Art Clinic att A.L. skulle komma tillbaka och börja operera igen från och med vecka 10, mot bakgrund av att både A.L. och narkosläkaren förklarat sig villiga att bita ihop och arbeta tillsammans fram tills narkosläkaren slutade på kliniken. Bolaget meddelade detta trots att det tidigare beslutats att det var patientfarligt att låta A.L. och narkosläkaren operera och söva patienter i samma operationslag.

Händelsen som blev ett Lex Maria-ärende

Patientriskerna kopplade till anestesi vården på kliniken visade sig genom en händelse i november 2021 som kom att anmälas till IVO (Lex Maria-anmälan).

Art Clinics beskrivning av denna händelse har väsentliga brister. Det gäller såväl beskrivningen av händelsen i målet som i den händelseanalys som Art Clinic gav in till IVO efter Lex Maria-anmälan. Beskrivningen ger en missvisande bild av händelseförloppet eftersom vissa detaljer inte har beskrivits korrekt – såsom att narkosläkaren gick mellan operationssalar – samtidigt som andra detaljer saknas helt. Den omständigheten att A.L. har rapporterat om narkosläkarens brister i kommunikationen med övriga medarbetare och i sitt bemötande av patienter, hans bristande erfarenhet av att arbeta som ensam narkosläkare, att han varken var eller ville vara den arbetsledare som en ensam narkosläkare behöver vara, att han dolde sin osäkerhet genom att antingen nonchalera situationen eller att bli aggressiv, samt att han inte hade överblick över vare sig arbetsplatsen eller narkosutrustningen, utgjorde en bidragande faktor till att hon senare utsattes för repressalier.

Sammanfattande slutsatser

Det har förekommit missförhållanden i verksamheten. Missförhållandena har varit av allmänintresse, dels då det rör sig om frågor relaterade till folkhälsa, dels då

verksamheten delvis är finansierad med skattemedel. Av förarbetena till visseblåsarlagen framgår, att det för att ett allmänintresse ska föreligga, bör krävas att missförhållandet rör en fråga som angår var och en inom en krets som kan definieras som allmänheten. Frågor med anknytning till bland annat konsumentskyddet och folkhälsan är som regel av betydelse för samhället i stort och bör oftast räknas dit.

Enligt uppgift från Region Jönköpings län, som har riksavtal med Art Clinic, köpte Sveriges regioner vård från Art Clinic till ett värde av drygt 26 miljoner kronor under år 2021. Av förarbetena till visseblåsarlagen kan utläsas att det sätt på vilken en verksamhet finansieras bör kunna tillmätas betydelse i bedömningen av om det finns ett allmänintresse av att uppgifter om ett missförhållande kommer fram, eftersom allmänheten generellt sett får anses ha ett större intresse av att allmänna medel används ansvarsfullt än att privata medel gör det. Det nu sagda talar alltså för att det funnits ett starkt allmänintresse.

A.L. har vidare, genom att inhämta sakkunniggranskning från en narkosläkare, kunnat visa att de avvikelserapporter hon gjort haft medicinsk relevans och därmed att sådan information utgör missförhållanden som omfattas av visseblåsarlagen. Genom att besluta att inga enskilda ska kunna identifieras i skriftliga avvikelserapporter och således förbjuda att en väsentlig del av avvikelserna rapporteras skriftligt, har Art Clinic försökt hindra rapportering av missförhållanden.

På fråga från A.L. om skälet till att det endast var mot henne Art Clinic vidtagit åtgärder, svarade bolaget att det bara var A.L. som ansåg att det var medicinskt osäkert att arbeta med narkosläkaren. Eftersom det A.L. har rapporterat har gällt patientsäkerhetsrisker föreligger ett orsakssamband mellan rapporterna och Art Clinics beslut att arbetsbefria och sedan omplacera henne.

Art Clinic är naturligtvis inte förhindrat att vidta åtgärder för att hantera en akut konflikt, i synnerhet om den innebär risk för patientsäkerheten. Bolaget hade emellertid fram till avstängningen och omplaceringen inte visat någon större oro för

patientsäkerheten, trots konkreta bevis för brister i narkosläkarens yrkesutövande i form av till exempel en Lex Maria-anmälan. A.L. blev fysiskt hotad på jobbet av en narkosläkare som fick fortsätta arbeta, medan hon själv blev avstängd och omplacerad. Det hade aldrig varit fråga om en konflikt om inte narkosläkaren hade konfronterat A.L.

Repressalier inkluderar bland annat skiljande från anställningen, avstängning, förlorade beföringsmöjligheter, ekonomiska sanktioner, omplacering, diskriminering och annan orättvis eller bestraffande behandling samt skada i form av exempelvis hävande av avtal eller förlorade affärsmöjligheter. Art Clinic har vid två tillfällen skickat mejl till samtliga medarbetare på kliniken med information om den rådande konflikten och om omfördelning av arbetsuppgifter. Det är ett tydligt misstänkliggörande och utpekande av A.L., som förstärker den skada hon tagit av Art Clinics agerande.

Art Clinic

Art Clinic har inte förbjudit medarbetare att rapportera avvikelser

Art Clinic har inte förbjudit medarbetare att skriva avvikelser. Bolaget har tvärtom, bland annat genom chefsläkaren B.A., vid flera tillfällen påmint medarbetarna att skriva avvikelser. Avvikelse rapportering utgör ett led i kvalitetsarbetet och är viktigt för att förebygga patient- och säkerhetsrisker i verksamheten.

Art Clinic har däremot uppmanat medarbetarna, inklusive A.L., att inte skriva avvikelser som i praktiken enbart innebär klagomål och synpunkter på en viss person. I stället har Art Clinic meddelat medarbetarna att – för det fall fråga är om sådana klagomål eller synpunkter – muntligen förmedla detta till platschefen M.E. eller annan av bolaget utsedd person (vårdenhetschefen A.E.), så att det kan hanteras som en personal- och arbetsmiljöfråga. A.L. har vid flera tillfällen framfört klagomål och synpunkter på narkosläkaren till A.E. A.E. har, i förekommande fall och beroende på klagomålets karaktär, gett A.L.

beskedet att klagomålet måste kontrolleras med narkosläkaren, vilket A.L. inte har invänt mot eller på annat sätt motsatt sig. Det är uppenbart att A.L. har tolkat Art Clinics uppmaning som ett förbud mot att rapportera avvikelser som rör patientsäkerhet och säkerhetsbrister, men detta är alltså helt felaktigt.

Ekonomisk skada

A.L. har uppgett att det saknas skäl att tro att hon inte skulle ha nått upp till provisionsnivån under februari månad 2022. Det är dock de faktiska omständigheterna under februari månad 2022 som är avgörande för frågan om A.L. skulle ha nått upp till provisionsnivå eller inte. Det kan i det sammanhanget konstateras att A.L. endast hade fem operationsdagar inplanerade under februari månad 2022. Detta kan jämföras med samma månad år 2021, då A.L. hade sju operationsdagar inplanerade. Baserat på A.L:s genomsnittliga intäkter per operationsdag i februari månad 2021 – ca 129 000 kr per operationsdag – skulle hennes intäkter för februari månad 2022 uppgått till 645 000 kr. A.L. skulle därmed inte nått upp till gränsen för provision, som är 700 000 kr, under februari månad 2022. Art Clinics arbetsledningsbeslut har således inte inneburit någon ekonomisk skada för A.L.

Art Clinic har inte omplacerat A.L.

Art Clinics arbetsledningsbeslut att A.L. tillfälligt skulle utföra mottagningsarbete har inte inneburit att hon blivit omplacerad. En omplacering hade utgjort en varaktig förändring av A.L:s arbetsuppgifter. Beslutet fattades mot bakgrund av den uppkomna konflikt- och arbetsmiljösituationen och för att ge bolaget tid att hitta en annan narkosläkare som A.L. skulle kunna operera tillsammans med. Avsikten var således att A.L. skulle återgå till operationsarbete efter sin planerade semester, vilket även kommunicerades till henne. Det kan tilläggas att mottagningsarbete låg inom ramen för A.L:s arbetsplikt enligt anställningsavtalet och ingick i hennes normala arbetsuppgifter. Arbetsledningsbeslutet utgjorde därmed inte en repressalie i visseblåsarlagens mening.

Skälen för arbetsledningsbeslutet

Art Clinic hade inte ekonomiska incitament att bestraffa A.L. Det fanns inga andra motiv eller syften bakom besluten än att försöka hantera den akuta konfliktsituationen på bästa sätt för berörda medarbetare, patienter och personalen i övrigt. Art Clinic hade enbart patienternas och personalens bästa för ögonen.

Situationen var påfrestande och behövde hanteras skyndsamt. Art Clinic såg sig nödgat att välja mellan att stänga ner operationsverksamheten tillfälligt eller att tillfälligt arbetsbefria A.L. och tillfälligt omfördela hennes arbetsuppgifter till mottagningsarbete till dess att situationen kunde lösas. Det är inte rimligt att kräva att Art Clinic skulle ha stängt ner verksamheten. På sikt skulle en sådan åtgärd riskerat klinikens verksamhet. Det rörde sig alltså om två dåliga alternativ, där Art Clinic valde det mindre dåliga för att kunna bedriva verksamheten på bästa sätt.

Mot den bakgrunden är det anmärkningsvärt att A.L. beskyller Art Clinic för att ha skapat den akuta konfliktsituationen, i synnerhet då hon varit införstådd med att Art Clinic, i förekommande fall, måste kontrollera klagomålen och synpunkterna med narkosläkaren. Det är inte rimligt att tillskriva Art Clinic narkosläkarens eller A.L:s agerande i den aktuella situationen på ett sätt som är ansvarsgrundande enligt visselblåsarlagen. Bolaget har ett ansvar för att skyndsamt hantera situationen ur ett patientsäkerhets- och arbetsmiljöperspektiv. Det ansvaret levde Art Clinic dock upp till genom att vidta de aktuella arbetsledningsbesluten.

Det kan tilläggas att den akuta konfliktsituationen utgjorde kulmen på samarbets- svårigheter mellan A.L. och narkosläkaren som pågått under flera år. Art Clinic hade, utan framgång, försökt hantera situationen genom olika arbetsmiljöåtgärder. Bolaget hade bland annat tagit in en konsultfirma specialiserad på arbetsmiljöfrågor, som genomförde intervjuer med samtliga medarbetare på kliniken, i syfte att identifiera lämpliga åtgärder.

Art Clinics arbetsledningsbeslut vidtogs uteslutande för att hantera den akuta konfliktsituationen och inte på grund av någon påstådd rapportering av missförhållanden av allmänintresse. A.L. har följaktligen inte utsatts för repressalier på grund av sådan rapportering, eftersom det saknas ett orsakssamband mellan de relevanta omständigheterna. Det förhållandet att vissa omständigheter inträffat efter varandra, skett i ett visst sammanhang eller involverar samma personer, innebär inte att det med automatik föreligger ett orsakssamband som är ansvarsgrundande enligt visselblåsarlagen. Det framstår närmast som att A.L. försöker pressa in olika åberopade omständigheter i målet i visselblåsarlagens systematik, och att hon således genom en efterhandskonstruktion gör gällande att Art Clinic brutit mot lagens repressalieförbud.

Skälet till Art Clinics mejl till medarbetarna angående konfliktsituationen var att informera dem om arbetsledningsbeslutet, för att på så vis möjliggöra planering av verksamheten. Medarbetarna var väl medvetna om konfliktsituationen. Om Art Clinic inte hade informerat personalen om den akuta situationen och om bolagets åtgärder för att hantera den, hade det sannolikt föranlett frågor och spekulationer och, i värsta fall, ryktesspridning. Mejlen var således inte ett sätt att vare sig misstänkliggöra eller peka ut A.L., och utgjorde inte heller en repressalie gentemot henne.

Lex Maria-anmälan

Den Lex Maria-anmälan som bolaget gjort avsåg inte narkosläkaren eller hans arbete som sådant. Den föranleddes inte heller av någon avvikelserapport som upprättats av A.L. om den aktuella händelsen. IVO beslutade också att skriva av ärendet efter att Art Clinic vidtagit lämpliga åtgärder genom att genomföra vissa rutinförändringar.

UTREDNING

På A.L:s begäran har partsförhör under sanningsförsäkran hållits med henne själv. Hon har även som muntlig bevisning åberopat förhör med partssakkunniga vittnena

2023-11-15

J.A. och T.M. samt med vittnena, J.S., T.K. och M.P.

Art Clinic har som muntlig bevisning åberopat förhör med vittnena M.E., A.E., B.A., U.L., A.Li. och R.G.

Båda parter har åberopat skriftlig bevisning.

DOMSKÄL

Utgångspunkter för tingsrättens bedömning

A.L. har gjort gällande att hon i 71 avvikelserapporter mellan den 10 mars 2020 och den 21 oktober 2021 samt i ett mejl den 21 april 2020 rapporterat om missförhållanden som riskerade att utgöra fara för patienters liv och hälsa. Hon har gjort gällande att Art Clinic har försökt hindra henne från att fortsätta rapportera internt om dessa missförhållanden samt att hon såsom rapporterande utsatts för repressalier genom att stängas av och omplaceras under viss tid från sitt arbete. Art Clinic har bestritt att A.L:s rapporter avsåg sådana missförhållanden som det finns ett allmänintresse av. De har vidare bestritt att de utsatt A.L. för hindrande åtgärder eller repressalier för att hon rapporterat avvikelser.

Visselblåsarlagen trädde i kraft den 17 december 2021. Genom lagen upphävdes lagen (2016:749) om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden (den tidigare visselblåsarlagen).

Enligt visselblåsarlagen gäller att en verksamhetsutövare inte får hindra eller försöka hindra rapportering, eller på grund av rapportering vidta repressalier mot en rapporterande person (3 kap. 1 §). Enligt den tidigare visselblåsarlagen gällde att en arbetsgivare inte fick utsätta en arbetstagare för repressalier på grund av att arbetstagaren slog larm om allvarliga missförhållanden i arbetsgivarens verksamhet (4 §).

Tingsrätten har inledningsvis att pröva om visselblåsarlagen är tillämplig på hindrande åtgärder och repressalier som vidtagits med anledning av rapportering som skedde före lagens ikraftträdande. Denna prövning sker utan en närmare bedömning av huruvida A.L. faktiskt utsatts för hindrande åtgärder eller repressalier.

Visselblåsarlagens tillämplighet

I visselblåsarlagens ikraftträdande- och övergångsbestämmelser anges att den tidigare visselblåsarlagen alltjämt är tillämplig i fråga om repressalier som har vidtagits före ikraftträdandet. I förarbeten har det däremot angetts att visselblåsarlagen torde kunna tillämpas om repressalierna vidtas efter ikraftträdandet, även om den rapporterade personen slog larm före ikraftträdandet (prop. 2020/21:193 s. 239).

Med anledning av det anförda är visselblåsarlagen tillämplig på åtgärderna som A.L. gjort gällande utgör repressalier. Dessa åtgärder vidtogs i januari och februari 2022, vilket var efter ikraftträdandet av visselblåsarlagen.

A.L. har vidare gjort gällande att Art Clinic försökt hindra henne från att rapportera om allvarliga missförhållanden genom att i oktober 2021 besluta att medarbetare inte längre skriftligt fick rapportera avvikelser om enskilda medarbetare kunde identifieras genom dessa. Detta var före ikraftträdandet av visselblåsarlagen. Eftersom den tidigare visselblåsarlagen saknade skydd mot hindrande åtgärder kan varken den eller visselblåsarlagen anses tillämplig på åtgärden som A.L. gjort gällande utgör ett försök att hindra rapportering. Utredningen i målet visar inte vad som gällde för avvikelserapportering i bolaget när visselblåsarlagen trädde i kraft. Tingsrätten kommer därför inte närmare att pröva om Art Clinic försökt hindra rapportering av missförhållanden.

Tingsrätten övergår i stället till att pröva om de avvikelserapporter och det mejl som A.L. har tillställt Art Clinic utgör rapporter om sådana missförhållanden som det finns ett allmänintresse av.

Rapportering av missförhållanden av allmänintresse

Visselblåsarlagen gäller vid rapportering i ett arbetsrelaterat sammanhang av information om missförhållanden som det finns ett allmänintresse av att de kommer fram (1 kap. 2 § lagen).

Med rapportering avses muntligt eller skriftligt lämnande av information om missförhållanden genom intern rapportering, extern rapportering eller offentliggörande. Intern rapportering är ett tillhandahållande av information om överträdelser inom en rättslig enhet i den privata eller offentliga sektorn (1 kap. 8 § visselblåsarlagen). Verksamhetsutövaren kan bestämma de närmare formerna för hur muntlig och skriftlig rapportering kan ske (se Öman, Visselblåsarlagen [JUNO version 1B], kommentaren till 5 kap. 8 §).

A.L. har gjort gällande att hon rapporterat internt om allvarliga missförhållanden genom avvikelserapporteringssystemet och per mejl. Avvikelse­rapporteringssystemet har varit ett sådant system som kliniken använt i syfte att uppfylla sina skyldigheter enligt patientsäkerhetslagen med tillhörande lagstiftning samt för att kvalitetssäkra verksamheten. Det har inte framkommit att Art Clinic haft några andra bestämda former för intern rapportering. Både rapporteringen via avvikelserapporteringssystemet och per mejl får anses omfattas av visselblåsarlagen. Det återstår dock att pröva om det A.L. har rapporterat om har avsett missförhållanden som det finns ett allmänintresse av.

A.L. har gjort gällande att missförhållandena på Art Clinic bestod i att en anställd narkosläkare utförde sitt arbete oskickligt. Vidare har hon gjort gällande att narkosläkarens oskicklighet föranledde samarbetsproblem. Både narkosläkarens oskicklighet och samarbetsproblemen riskerade att utgöra fara för patienters liv och hälsa. A.L. har till styrkande av att hon rapporterat om sådana missförhållanden åberopat en lista med 71 rapporterade avvikelser tillställd Art Clinic. A.L. har gjort gällande att narkosläkaren varit involverad i 20 av dessa. A.L. har också som rapportering åberopat ett mejl skickat i april 2020 från henne till Art Clinics tidigare

platschef A.M. I mejlet uppgav hon att det varit allvarliga problem under sövning av två patienter under två veckor i form av kräkningar, andningsproblem och tappat tryck. Hon undrade i mejlet om det kunde bero på ändringar i narkosrutiner när sövning skedde med gas.

Art Clinic har bestritt att A.L. genom att anmäla avvikelser och skicka mejlet har rapporterat om några missförhållanden av allmänintresse i den mening som avses i visselblåsarlagen.

Det kan enligt tingsrätten inte komma i fråga att se samtliga avvikelser som A.L. har rapporterat om som en och samma rapportering enligt visselblåsarlagen. Systemet för att rapportera avvikelser i verksamheten har andra syften än att ge anställda möjlighet att rapportera om missförhållande av allmänintresse (visselblåsa) och det framstår som onaturligt att i efterhand lägga ihop ett antal vitt skilda avvikelse-anmälningar och hantera dessa gemensamt som en rapportering av missförhållanden enligt visselblåsarlagen. I stället är det innehållet i respektive avvikelserapport som avgör om den rapporteringen har avsett missförhållanden som är av allmänintresse.

För att det ska anses föreligga ett allmänintresse av att information om missförhållanden kommer fram krävs inte att missförhållandena är allvarliga. Det har däremot i doktrin ansetts att det normalt inte lär förekomma att det finns ett allmänintresse av att missförhållanden kommer fram utan att dessa är allvarliga (se Öman, Visselblåsarlagen [JUNO version 1B], kommentaren till 1 kap. 2 §). I förarbetena till visselblåsarlagen har det uttalats att avsikten är att alla allvarliga missförhållanden som omfattades av den tidigare visselblåsarlagen ska omfattas även av den nya lagen, det vill säga brott med fängelse i straffskalan eller därmed jämförliga missförhållanden (prop. 2020/21:193 s. 38). I den äldre visselblåsarlagens förarbeten angavs som exempel på vad som kunde utgöra allvarliga missförhållanden bland annat risker för liv, säkerhet och hälsa. Allvarliga samarbetsproblem på en arbetsplats bedömdes kunna utgöra allvarliga missförhållanden, exempelvis om det rörde sig om

en känslig verksamhet som avsåg utsatta personer, som inom sjukvården, eftersom samarbetsproblemen då kan innebära risker för liv och hälsa (prop. 2015/16:128 s. 42).

Även frågor som rör felaktigt eller obehörigt användande av allmänna tillgångar kan utgöra missförhållanden som det finns ett allmänintresse av att de kommer fram, om det inte rör sig om bagatellartade missförhållanden. Allmänheten får generellt sett anses ha ett större intresse av att allmänna medel används ansvarsfullt än att privata medel gör det (se prop. 2020/21:193 s. 43 och prop. 2017/18:200 s. 149 f.).

A.L. har själv inte närmare preciserat varje rapporterings innehåll utöver det som framgår av de korta ärendemeningar som finns i listan över avvikelser. Åberopade vittnens uppgifter och sakkunnigutlåtanden får därför ligga till grund för bedömningen om rapporterna avser sådana missförhållanden som det finns ett allmänintresse av.

T.M. har i ett sakkunnigutlåtande konstaterat att vid en granskning av 65 avvikelserapporter har 22 av dessa samband med Art Clinics anestesisverksamhet. Den avvikelse som han bedömt som allvarligast avser en patient som inte fick kontinuerlig anestesi, vilket föranledde risk för att patienten skulle uppleva ingreppet, röra sig och skadas. I en sammanfattande bedömning konstaterar T.M. att avvikelse-rapporterna som har samband med anestesisverksamheten ofta varit av mer allvarlig natur än resterande avvikelser samt att flera av dem talar för bristande kvalitet, gränsande till oskicklighet, i anestesisverksamheten. Det framgår också att allvarliga brister i kommunikationen mellan kirurgverksamheten och anestesisverksamheten lett till flera stora risker för patientskada.

J.A. har berättat att kommunikationsbrister mellan kirurg och narkosläkare kan leda till patientrisker, men att det troligtvis inte har hänt något som innebar stor risk för vårdskada i de rapporterade fallen.

B.A. har berättat att de flesta avvikelserapporter inte innebär någon direkt risk för patientskada, men att avvikelsen från den 12 maj 2020 är att bedöma som

allvarlig. Det är samma avvikelse som T.M. i sitt sakkunnigutlåtande bedömde som mest allvarlig. B.A. har ansett att narkosläkaren var ansvarig för denna händelse.

A.L. har vidare åberopat en händelseanalys av en incident i november 2021 som Lex Maria-anmälades. I händelseanalysen, som B.A. gjort, uttalas att kommunikationsbrist mellan narkossjuksköterska och narkosläkaren äventyrar patientsäkerheten. A.L. har gjort gällande att incidenten troligen hade kunnat undvikas om Art Clinic hade tagit hennes tidigare rapporter på allvar.

Den avvikelserapport från den 12 maj 2020 som de sakkunniga bedömt som allvarligast avser enligt tingsrätten ett sådant allvarligt missförhållande som kan innebära risk för liv, säkerhet och hälsa. Denna slutsats får stöd av både T.M:s och B.A:s uppgifter. Vidare bedöms också mejlet skickat i april 2020 avse ett sådant allvarligt missförhållande som kan innebära risk för liv, säkerhet och hälsa. Det föreligger ett allmänintresse av att denna information kommer fram. Rapporteringen i den här delen omfattas därför av visselblåsarlagen.

Vad avser övrig rapportering som tog sikte på anestesivården bedöms avvikelseanmälningarna inte som så pass allvarliga att de innebär risk för liv, säkerhet och hälsa. Flera av anmälningarna avser enligt vad som går att utläsa av listan och utifrån vad B.A. berättat inte några egentliga missförhållanden. Det rör sig bland annat om patienter som avbokats på grund av förkylning, ny operation när patient inte varit nöjd med utfall, dröjsmål med att ange om patient kunde opereras eller inte samt information från narkosläkare om att han inte kunde ge mer smärtlindring. Även om flera av de andra avvikelserna tyder på vissa samarbetsproblem eller på mindre brister i verksamheten bedöms de inte utgöra missförhållanden av allmänintresse. Vad som framgår genom åberopad händelseanalys av incidenten som Lex Maria-anmälades föranleder inte någon annan bedömning.

Bevisbörda vid visselblåsning

Om den som anser sig ha blivit hindrad att rapportera, utsatt för försök att hindra rapportering eller utsatt för repressalier i strid med denna lag visar omständigheter som ger anledning att anta att så är fallet, är det svaranden som ska visa att sådana åtgärder inte har vidtagits (3 kap. 5 § visselblåsarlagen). Om arbetstagaren alltså lyckas styrka att rapportering i enlighet med lagen har förekommit och att någon eller några av de förbjudna åtgärderna har vidtagits, presumeras att det finns ett orsakssamband mellan omplaceringen och rapporteringen. För att undgå skyldighet att betala skadestånd måste svaranden motbevisa presumptionen, exempelvis genom att visa omständigheter som ger stöd för att omplaceringen helt och hållet har haft andra orsaker än den vidtagna rapporteringen (prop. 2020/21:193 s. 282).

Paragrafen genomför bevisregeln i artikel 21.5 i visselblåsardirektivet (Europa-parlamentets och rådets direktiv [EU] 2019/1936 av den 23 oktober 2019 om skydd för personer som rapporterar om överträdelser av unionsrätten). Den är utformad i enlighet med bevisregeln i diskrimineringslagen (2008:567) och avviker språkligt något från visselblåsardirektivet. Den språkliga skillnaden är emellertid inte avsedd att medföra någon skillnad i sak (se prop. 2020/21:193 s. 282).

Tingsrätten har ovan bedömt att A.L. lämnat två rapporter om sådana missförhållanden som omfattas av visselblåsarlagen. A.L. har därför att visa omständigheter som ger anledning att anta att hon utsatts för repressalier. Om hon gör det måste Art Clinic för att undvika skadeståndsskyldighet visa att det saknas ett orsakssamband mellan dessa och rapporteringen.

Omständigheter som kan antas utgöra repressalier

Det är ostridigt att A.L. den 31 januari 2022 arbetsbefriades med bibehållen lön under fyra arbetsdagar. Därefter beslutades att A.L. skulle utföra mottagnings-arbete under två veckor. Efter en veckas mottagningsarbete blev hon sjukskriven på heltid. A.L. har gjort gällande att åtgärderna är att anse som repressalier. Art Clinic har gjort gällande att åtgärderna inte haft till syfte att bestraffa A.L. på något sätt

och att hon inte har lidit någon ekonomisk skada på grund av dessa. Art Clinic har vidare anfört att mottagningsarbete ingick som en del i A.L:s normala arbete.

Tingsrätten har att pröva om A.L. visat omständigheter som ger anledning att anta att hon utsatts för repressalier.

I visseblåardirektivet definieras repressalie som ”varje direkt eller indirekt handling eller underlåtenhet som sker i ett arbetsrelaterat sammanhang och som föranletts av intern eller extern rapportering eller av ett offentliggörande, och som ger upphov till eller kan ge upphov till oberättigad skada för den rapporterade personen” (artikel 5.11). Enligt skäl 44 till visseblåardirektivet krävs en bred definition av begreppet repressalier för ett effektivt skydd för rapporterade personer. Att begreppet repressalie ska tolkas brett uttalas också i förarbetena till visseblåarlagen (prop. 2020/21:193 s. 278). I förarbeten har uttalats att repressalier kan utgöras av ändrade arbetsuppgifter eller ändrad arbetsplats. Det kan också avse orsakande av skada på en persons anseende. (Prop. 2020/21:193 s. 278). Karakteristiskt för repressalier är att de har ett drag av bestraffningsåtgärder (se Öman, Visseblåarlagen [JUNO version 1B], kommentaren till 3 kap. 1 §).

Annat har inte framkommit än att visst mottagningsarbete ingick i kirurgernas arbete på Art Clinic. Mottagningsarbetet syftade huvudsakligen till att träffa potentiella patienter för konsultation. Om konsultationen gick bra opererades patienten som huvudregel av kirurgen som hade haft konsultationen. A.L. har berättat att hon under omplaceringen inte kunde garantera de patienter som hon mötte att de skulle bli opererade av henne. Hon har vidare berättat att det inte var en del av kirurgernas arbete att utföra mottagningsarbete mer än ett par dagar per vecka.

Tingsrätten bedömer att åtgärderna som vidtogs av Art Clinic, att arbetsbefria A.L. och därefter omplacera henne till mottagningsarbete på heltid, har drag av bestraffningsåtgärder. Även om visst mottagningsarbete ingick i kirurgernas arbete föranledde Art Clinics beslut att placera A.L. på mottagningen på heltid en viss förändring av hennes arbetsuppgifter, särskilt med beaktande av att hon inte kunde

garanteras att få operera patienterna som hon konsulterade. Åtgärdernas drag av bestraffning förstärktes av den information som Art Clinic gick ut med till övriga anställda på kliniken. Bolaget meddelade i ett mejl den 31 januari 2022 att A.L. arbetsbefriades tisdag till fredag med anledning av upptrappning av en rådande konflikt, samt i ett mejl den 3 februari 2022 att A.L. under två veckor enbart skulle utföra mottagningsarbete och att mer information skulle komma när de fått resultat från Arendra (ett företag som bolaget hade anlitat för att göra en analys av arbetsmiljön). Mejlen tillsammans med de vidtagna åtgärderna kunde förväntas skada A.L:s anseende.

Med anledning av det anförda anses A.L. ha visat omständigheter som ger anledning att anta att hon utsatts för repressalier. Det presumeras därför att det finns ett orsakssamband mellan dessa och rapporteringen. För att undgå skyldighet att betala skadestånd måste Art Clinic motbevisa presumptionen genom att visa omständigheter som ger stöd för att åtgärderna helt och hållet har haft andra orsaker än den vidtagna rapporteringen.

Orsakssamband mellan rapportering och åtgärder

Visselblåsarlagen uppställer ett förbud för en verksamhetsutövare att *på grund av* rapportering vidta repressalier (3 kap. 1 §). I förarbetena anges att skrivningen innebär att en förutsättning för att förbudet mot repressalier ska vara tillämpligt är att det finns ett orsakssamband mellan förhållandet att den rapporterade personen rapporterar och repressalien (se prop. 2020/21:193 s. 276).

Av visselblåsardirektivets definition av repressalier framgår att det inte är fråga om en repressalie i direktivets mening om åtgärden inte *föranletts av* rapporteringen (se definitionen under föregående rubrik). I skäl 44 till visselblåsardirektivet anges att det bör finnas en nära förbindelse mellan rapporteringen och den negativa behandling som den rapporterade personen utsatts för, om denna person ska kunna åtnjuta rättsligt skydd.

Art Clinic har gjort gällande att skälet till att bolaget tillfälligt beslutade att arbetsbefria A.L. och därefter placera henne på mottagningsarbete var att reda ut en akut konfliktsituation mellan A.L. och narkosläkaren.

Samtliga av Art Clinic åberopade vittnen har berättat om en sedan lång tid tillbaka pågående konflikt mellan A.L. och narkosläkaren. M.E. har berättat att konflikten medförde att även annan personal på Art Clinic mådde dåligt, varför Art Clinic i oktober 2021 anlidade företaget Arendra för att hålla i en planeringsdag om arbetsmiljö och medarbetarskap. Efter planeringsdagen beslutades att Arendra skulle utföra djupintervjuer med varje anställd så samtliga fick komma till tals.

A.E. har berättat att A.L. den 27 januari 2022 kom till henne och berättade att narkosläkaren hade avvikit från ett möte innan A.L. hade fått tillfälle att ställa sina frågor. A.E. påtalade senare detta för narkosläkaren som blev upprörd och uppsökte A.L. Därefter kom A.L. och narkosläkaren tillsammans till A.E. för att diskutera frågan. Narkosläkaren stod upp och höjde rösten. Han undrade om allt han gjorde var fel och påtalade att A.L. inte ens var nöjd fastän han sagt upp sig från bolaget. A.L. satt ner och var tyst. Efter konflikten vägrade A.L. att arbeta med narkosläkaren.

B.A. har berättat att han efter konflikten den 27 januari 2022 beslutade om att arbetsbefria och därefter omplacera A.L. eftersom han bedömde att konflikten tog fokus från patientsäkerheten. Det hade enligt hans bedömning utgjort en patientrisk att låta A.L. och narkosläkaren fortsätta utföra operationer tillsammans. Om Art Clinic hade arbetsbefriat narkosläkaren så hade ingen operation kunnat utföras eftersom kliniken endast hade en anställd narkosläkare. Valet föll därför på A.L. Mottagningsarbetet skulle pågå tills någon annan narkosläkare kunde söva hennes patienter. B.A. planerade också för att vissa dagar åka till Art Clinic i Uppsala och bistå A.L. med detta.

Klinikchefen U.L. har berättat att Art Clinic var beredda att ta ytterligare kostnader för att anställa en till narkosläkare men att det inte kunde ske omedelbart.

Tingsrätten bedömer Art Clinics åberopade vittnen som trovärdiga och tillförlitliga. Vittnenas berättelser är i många avseenden förenliga med de uppgifter som A.L. lämnat. Exempelvis har A.L. berättat att hon var rädd för att drabbas ekonomiskt av att Art Clinic anlitate ytterligare en narkosläkare, vilket överensstämmer med vad som framkommit om att bolaget hade för avsikt att lösa situationen och åter ge A.L. förutsättningar att operera. Det finns alltså en annan möjlig förklaring till åtgärderna som vidtogs än A.L:s rapportering av missförhållanden.

Utöver vad som anförts ovan saknas det helt ett tidsmässigt samband mellan rapporteringen och de åtgärder som skulle kunna utgöra repressalier. De två anmälningar som tingsrätten bedömt utgöra rapporteringar i visselblåsarlagens mening gjordes den 12 maj 2020 respektive den 2 april 2020, det vill säga ungefär ett år och nio månader före åtgärderna vidtogs.

Med anledning av det anförda bedöms Art Clinic ha visat att åtgärderna helt och hållet har haft andra orsaker än den vidtagna rapporteringen. Art Clinic ska därför inte betala skadestånd enligt visselblåsarlagen till A.L.

Bristande rapporteringsskyldighet

A.L:s påstående att Art Clinic brutit mot sin rapporteringsskyldighet gentemot henne har inte utvecklats närmare vid förhandlingen och bedöms sakna betydelse för skadestandsfrågan.

Sammanfattande bedömning

Tingsrätten har funnit att A.L. vid två tillfällen har rapporterat till Art Clinic om missförhållanden av allmänintresse. Tingsrätten har bedömt att visselblåsarlagen inte är tillämplig på de åtgärder som A.L. gjort gällande utgör ett försök att hindra rapportering. Däremot har tingsrätten funnit att A.L. visat omständigheter som ger

anledning att anta att Art Clinics beslut att tillfälligt arbetsbefria och sedermera omplacera henne till mottagningsarbete på heltid var sådana att de skulle kunna utgöra repressalier. Tingsrätten har dock kommit fram till att Art Clinic bevisat att dessa åtgärder, som vidtogs mer än ett och ett halvt år senare, hade helt andra orsaker än den vidtagna rapporteringen. A.L:s talan ska därför avslås.

Rättegångskostnader

Utgången i målet innebär att A.L. förlorar målet. Tingsrätten finner inte anledning att frånga huvudregeln att A.L. därmed ska ersätta Art Clinics rättegångskostnader. A.L. har överlåtit åt tingsrätten att bedöma skäligheten i yrkat belopp.

Den part som förlorar en tvist ska ersätta den part som vinner tvisten för dennes rättegångskostnader. Ersättning för rättegångskostnad ska fullt ut motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt.

Art Clinic har begärt ersättning med 702 760 kr för ombudsarvode och angett att det avser 172 timmars arbete. Målet har varit relativt komplicerat men inte särskilt omfattande. Även om målet inte rört något större belopp har det avsett en fråga av viss principiell vikt för Art Clinic. Trots det är begärd ersättning klart högre än vad som skäligen kan anses påkallat för tillvaratagande av Art Clinics rätt. Skälig ersättning överstiger inte 500 000 kr. Art Clinic ska få ersättning med det beloppet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (TR-04)

Domen får överklagas till Arbetsdomstolen senast den 6 december 2023.

Tomas Åhlén

Markus Tengblad

Ida Grönkvist

Hur man överklagar

Dom i arbetsvist, tingsrätt

TR-04 (AD)

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv tingsrättens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Arbetsdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).

3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.

Vill du ha nya förhör med någon som redan förhörts eller en ny syn (till exempel besök på en plats), ska du berätta det och förklara varför.

4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.

Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.

Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.

5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till tingsrätten. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Tingsrätten kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar tingsrätten överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Arbetsdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Arbetsdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Arbetsdomstolen

När överklagandet kommer in till Arbetsdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Arbetsdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att tingsrätten dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om tingsrätten har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rätts-tillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med tingsrätten om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.